

Nationell kartläggning

Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

**Rapport 2020:13 Kartläggning bortförda personer i en hederskontext
och barn som uppges vara gifta – under 2019.**

Författare	Matilda Eriksson, sakkunnig utredare
Dnr	801-3362-2020
ISBN	978-91-985919-3-4
Upplaga	Enbart digital upplaga

© Länsstyrelsen Östergötland 2020

Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
Växel: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se

lansstyrelsen.se/ostergotland

Sammanfattning

I slutet av 2019 gav Länsstyrelsen Östergötland i uppdrag till SCB att genomföra en enkätundersökning på temat bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta. Detta i syfte att samla in ytterligare underlag som kan användas för att fortsätta utveckla myndigheters insatser på området. Undersökningen genomfördes som en totalundersökning och omfattade två enkäter, en till socialtjänstförvaltning och en till utbildningsförvaltning, i samtliga 290 kommuner. Socialtjänst respektive skol-/utbildningsförvaltning har svarat på frågor utifrån situationen i den egna förvaltningen, för tidsperioden januari till och med december 2019. Insamling av uppgifter skedde genom en webbenkät under januari-februari 2020.

Under framtagande av enkäterna har samråd skett med Sveriges kommuner och regioner (SKR) i enlighet med Förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner. Det framkom under samrådet att det fanns betänkligheter kopplade till kommunernas sekretess, vilket resulterade i att flera frågor fick utgå framför allt i enkäten avseende skolans verksamhet. Detta är något som i dagsläget kraftigt begränsar möjligheten att kartlägga omfattning när det gäller till exempel olika former av hedersrelaterat våld och förtryck.

Totalt 192 kommuner har besvarat enkäten till förvaltning för utbildning/skola och 192 kommuner har svarat på socialtjänstenkäten. Det ger en svarsandel på 66 procent på båda enkäterna. Resultatet för undersökningen representerar enbart de kommuner som har svarat på enkäten/frågan, och kan inte generaliseras till att gälla för alla kommuner.

43 av 192 kommuner som svarade på socialtjänstenkäten uppgav att de hade kännedom om bortförda personer under 2019. Sammanlagt rör det sig om 199 personer, varav 86 procent barn. I samma enkät framkom att 27 av 192 kommuner hade kännedom om barn som uppges vara gifta, till det sammanlagda antalet av 36 barn. Eftersom drygt 30 procent av landets kommuner (såväl stora som små) inte har svarat på enkäterna, kan vi anta att det finns ett betydande antal bortförda personer och barn som uppges vara gifta som varken omfattas av enkätresultaten eller har uppmärksammats av ansvariga förvaltningar inom kommunerna.

På frågor om rutiner och samverkan svarade 21 procent av kommunerna i socialtjänstenkäten att de har rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna, och 23 procent för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållanden. På motsvarande frågor i enkäten avseende skolans verksamhet svarade 51 procent av kommunerna (som svarade på den specifika frågan) att de har rutiner kring bortförda barn och vuxna, och 30 procent av kommunerna när det gäller barn som uppges vara gifta.

När det gäller bortförda barn och vuxna uppgav 29 procent av kommunerna att de har rutiner för socialtjänstens verksamhet för att samverka med skola för att förebygga bortföranden. 57 procent av kommunerna (som svarade på den specifika frågan) ser att samverkan med skola kan förbättras. För skolans verksamhet svarade 41 procent av kommunerna att de har rutiner för att samverka med socialtjänst för att förebygga bortföranden, och 52 procent (av de som svarade på frågan) att samverkan med socialtjänst kan förbättras.

En majoritet av kommunerna, vad gäller både socialtjänstens och skolans verksamhet, uppgav att deras hantering av ärenden rörande bortförda barn och vuxna kan förbättras.

Utifrån kartläggningens resultat tycks inte minst storstäder och storstadsnära kommuner ha ett arbete att göra när det gäller att uppmärksamma bortförda personer samt att utveckla rutiner på området, i varje fall vad gäller socialtjänstens verksamhet. Länsstyrelsen Östergötland konstaterar också att det i en majoritet av de uppmärksammade ärendena rör sig om barn, som således omfattas av skolplikt och där samhället har ett omfattande lagstadgat ansvar när det gäller att skydda och se till att den ungas hälsa och utveckling inte skadas.

Innehåll

Sammanfattning	3
Innehåll	5
Inledning	6
Om kartläggningen	7
Bortförda personer i en hederskontext	8
Enkät till socialtjänstförvaltning	8
Enkät till utbildningsförvaltning	14
Barn som uppges vara gifta	17
Enkät till socialtjänstförvaltning	17
Enkät till utbildningsförvaltning	19
Slutsatser och utvecklingsområden	21
Referenslista	25
Bilagor	26
Bilaga 1	27
Bilaga 2	29
Bilaga 3	32
Bilaga 4	34

Inledning

Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2005 haft nationella regeringsuppdrag att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdragen har bland annat handlat om informationsspridning till yrkesverksamma, ideellt verksamma, barn och unga samt vårdnadshavare, kunskapshöjning och kompetensutveckling hos yrkesverksamma och vägledning i ärenden rörande hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av kvinnor och flickor.

Länsstyrelsen Östergötlands arbete syftar främst till att stärka andra myndigheters och yrkesverksammas insatser på området. Praktiskt stöd spelar en central roll i detta, liksom kvalitets- och metodutvecklande insatser samt informations- och kunskapsspridning. Viktiga delar i detta arbete är att driva en nationell stödtelefonen för yrkesverksamma samt webbplatsen www.hedersfortryck.se.

HEDERSFÖRTRYCK.SE

- Är du orolig för att någon är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck?
- Behöver du råd och stöd i din yrkesroll?
- Kontakta nationella stödtelefonen på 010-223 57 60

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Nationella kompetensteamet

Om kartläggningen

I slutet av 2019 gav Länsstyrelsen Östergötland i uppdrag till SCB att genomföra en enkätundersökning på temat bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta. Detta i syfte att samla in ytterligare underlag som kan användas för att fortsätta utveckla myndigheters insatser på området.

Undersökningen genomfördes som en totalundersökning och omfattade två enkäter, en till socialtjänstförvaltning och en till utbildningsförvaltning, i samtliga 290 kommuner. Socialtjänst respektive skol-/utbildningsförvaltning har svarat på frågor utifrån situationen i den egna förvaltningen, för tidsperioden januari till och med december 2019. Insamling av uppgifter skedde genom en webbenkät under januari-februari 2020. I enkäterna har frågor ställts kring kännedom om och förekomst av rutiner och samverkan, när det gäller bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta.

Vid utformning av enkätfrågorna har dialog skett med Jämställdhetsmyndigheten, Utrikesdepartementet, Socialstyrelsen samt i viss mån Skolverket. Samråd har dessutom skett med Sveriges kommuner och regioner (SKR) i enlighet med Förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner.

I samråd med SKR har det framkommit att de uppfattar att det finns otydligheter när det gäller i vilken mån kommuner kan lämna ut uppgifter kring antal utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, bortföranden, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling utan att riskera att röja känsliga uppgifter eller att enskilda personer identifieras. Särskilt vid frågor avseende skolans verksamhet finns en oro att det inte finns möjlighet att sekretesskydda svaren från kommunens sida, och att det då inte spelar någon roll att uppgifterna är skyddade hos SCB. SKR har efterfrågat att insamling av uppgifter inom ämnesområdet ska vara förordningsstyrd, med uppgiftsskyldighet för kommunerna.

Mot bakgrund av ovanstående har enkäten avseende skolans verksamhet begränsats och inte omfattat några frågor om antal. Även i enkäten till socialtjänsten har vissa frågor fått utgå.

Totalt 192 kommuner har besvarat enkäten till förvaltning för utbildning/skola och 192 kommuner har svarat på socialtjänstenkäten. Det ger en svarsandel på 66 procent på båda enkäterna. Vissa kommuner som har besvarat enkäterna har inte svarat på alla frågor. Det partiella bortfallet varierar kring någon procent för de flesta av frågorna, och redovisas nedan i samband med respektive fråga.

Resultatet för undersökningen representerar enbart de kommuner som har svarat på enkäten/frågan, och kan inte generaliseras till att gälla för alla kommuner.

Bortförda personer i en hederskontext

Bortförda barns och unga vuxnas utsatthet kan beskrivas som ett av de mer inskränkande uttrycken av hedersrelaterat våld och förtryck, men tar samtidigt utgångspunkt i ett mer "vardagligt" förtryck. Enligt vår erfarenhet kan denna typ av ärenden dessutom säga något om de generella brister som finns i insatser till barn och unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, men också när det gäller insatser till våldsutsatta barn och unga i allmänhet.

Med bortförda personer i en hederskontext avses i enkäten såväl *bortförda* som *misstänkt bortförda personer*. Detta eftersom det kan röra sig om personer som saknas till exempel från skola eller placering, och där det finns oro för att frånvaron inte är frivillig. Det har dock kanske inte i alla fall varit möjligt att få kontakt med personen ifråga för att bekräfta var den befinner sig. Den bortförda personen kan riskera att utsättas för tvångsäktenskap eller könsstympning, för hot, tvång eller våld från familjens sida, eller att tvingas bli kvar i utlandet mot sin vilja. Det kan även handla om barn eller unga vuxna som lämnas hos släktingar eller på anstaltsliknande institutioner. På så sätt hindras de från att leva ett fritt och självständigt liv i Sverige.

Enkät till socialtjänstförvaltning

Svarsandelen för den enkät som skickades till chef för socialtjänst i samtliga kommuner såg ut på följande sätt:

Län	Antal svar	Antal kommuner i länet	Andel svar
Blekinge	4	5	80 %
Dalarna	10	15	67 %
Gotland	1	1	100 %
Gävleborg	7	10	70 %
Halland	4	6	67 %
Jämtland	6	8	75 %
Jönköping	10	13	77 %
Kalmar	6	12	50 %
Kronoberg	5	8	63 %
Norrbottn	11	14	79 %
Skåne	19	33	58 %
Stockholm	15	26	58 %
Södermanland	5	9	56 %
Uppsala	5	8	63 %
Värmland	14	16	88 %
Västerbotten	11	15	73 %
Västernorrland	4	7	57 %
Västmanland	10	10	100 %
Västra Götaland	29	49	59 %
Örebro	8	12	67 %
Östergötland	8	13	62 %

Det kan jämföras med en total svarsfrekvens för enkäten på 66 procent. Det går inte att se något tydligt mönster kring att en viss typ av län eller kommuner (exempelvis storleksmässigt) har svarat i större eller mindre utsträckning, vilket även tabellen nedan bekräftar.

Genomgående i rapporten grupperas kommunernas svar i enlighet med SKR:s gällande kommungruppsindelning. Här följer en redovisning av svarsfrekvensen på socialtjänstenkäten, utifrån nämnda uppdelning.¹

	Antal svar	Antal kommuner i gruppen	Andel svar
Storstäder och storstadnära kommuner	30	46	65 %
Större städer och kommuner nära större stad	69	108	64 %
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	93	136	68 %
TOTALT RIKET	192	290	66 %

Som synes finns inga större avvikelser från den genomsnittliga svarsfrekvensen i någon av de tre kommungrupperna.

Kännedom och antal

Av de kommuner som besvarade enkäten uppgav 43 att de inom sin verksamhet har kännedom om bortförda personer i en hederskontext, under 2019.

Har ni inom er verksamhet kännedom om bortförda personer under 2019?

	Ja	Nej	Antal svar	Andel ja
Storstäder och storstadnära kommuner	6	23	29	21 %
Större städer och kommuner nära större stad	23	46	69	33 %
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	14	78	92	15 %
TOTALT	43	147	190	23 %

Dessa 43 kommuner har även ombetts att svara på hur många personer de hade kännedom om under den aktuella perioden. Sammanlagt rör det sig om 199 personer, varav 86 procent barn.

¹ SKR:s gällande kommungruppsindelning (2017): <https://skr.se/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html>

Hur många fall avsåg...

	...barn (under 18 år)?	...vuxna under 20 år?	...vuxna, 20 år och äldre?
Storstäder och storstadsnära kommuner	33	3	2
Större städer och kommuner nära större stad	106	2	14
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	33	1	5
TOTALT	172	6	21

I 11 procent av fallen med bortförda personer i hederskontext uppgav kommunerna att barn- eller tvångsäktenskap var den huvudsakliga orsaken till bortförandet och i 16 procent av fallen att det rörde sig om en så kallad uppfostringsresa. I en majoritet av fallen har kommunerna uppgett att de inte vet vilken som är den huvudsakliga orsaken till bortförandet.

Den huvudsakliga orsaken till bortförandet (antal personer)

	Barn- äktenskap	Tvångs- äktenskap	Så kallad uppfostringsresa	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	4	3	2	29
Större städer och kommuner nära större stad	7	5	22	87
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	1	1	7	24
TOTALT	12	9	31	140

33 respektive 16 kommuner har svarat på i hur många av fallen, avseende barn respektive vuxna, som det fanns kännedom om personen innan bortförandet. Utifrån de kommuner som har svarat på de två frågorna nedan, framgår att så var fallet i 63 procent av ärendena som gällde barn (78 av 123 barn) och 40 procent av ärendena som gällde vuxna (12 av 30 vuxna). Fyra kommuner svarade att det i inget fall fanns kännedom om barnet innan bortförandet, och sju kommuner när det gäller vuxna. Alternativet *i inget fall* kan här således avse flera individer.

I de fall som avsåg barn; i hur många av fallen fanns det innan bortförandet kännedom om personen (till exempel genom orosanmälan, kontakt med socialtjänsten)?

	Antal barn	I inget fall	Antal svar
Storstäder och storstadsnära kommuner	7	1	6
Större städer och kommuner nära större stad	52	2	23
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	19	1	14
TOTALT	78	4	33

I de fall som avsåg vuxna; i hur många av fallen fanns det innan bortförandet kännedom om personen (till exempel genom orosanmälan, kontakt med socialtjänsten)?

	Antal vuxna	I inget fall	Antal svar
Storstäder och storstadsnära kommuner	4	0	2
Större städer och kommuner nära större stad	3	6	9
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	5	1	5
TOTALT	12	7	16

Vidare har kommunerna svarat på frågor kring olika typer av åtgärder som de kan ha vidtagit efter att de fått kännedom om ett bortförande i en hederskontext. I 68 procent av fallen (136 av 199) har bortförandet lett till att socialtjänsten tagit kontakt med eller försökt få kontakt med anhörig till den bortförda personen. Andra kontakter som kan ha tagits redovisas nedan.

I hur många fall har bortförandet lett till att socialtjänsten... (N=199)

	...gjort en polisanmälan?	...tagit kontakt med UD?	...tagit kontakt med annan myndighet/ verksamhet?
Storstäder och storstadsnära kommuner	6	10	8
Större städer och kommuner nära större stad	17	46	55
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	10	13	18
TOTALT	33	69	81
Andel (%)	17	35	41

Exempel på andra myndigheter/verksamheter var bland andra socialtjänst i annan kommun eller annat land, svenska ambassaden, skola, Skatteverket, Försäkringskassan, Migrationsverket och förvaltningsrätten.

Att en så liten andel uppger att bortförandet lett till polisanmälan överensstämmer med den bild som framträder utifrån samtal till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma:

Erfarenheter från samtal till stödtelefonen antyder att steget mellan socialtjänst och polis ibland kan vara långt. Vi kan se att det skulle finnas ett stort värde i om polisen kunde komma in betydligt mycket tidigare i processen, och uppmanar i samtal inte sällan socialtjänsten att samverka med polisen. [...] Länsstyrelsen Östergötland ser även att personal inom socialtjänsten kan vara passiva när det gäller att polisanmäla till exempel ett misstänkt tvångsäktenskap. De verkar ibland tro att de behöver bevis för att ett brott skett, istället för att lämna till polisen att utreda det.²

En avslutande fråga rörde kommunernas kännedom om bortförda personer som återvänt. Frågan ställdes inte utifrån de 199 personer som redovisas ovan, utan det kan röra sig om personer som har förts bort under 2019 eller tidigare. Därav att

² Länsstyrelsen Östergötland, Årsrapport 2019. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019, Rapport 2020:10, sid. 23

frågan har besvarats även av kommuner som uppgav att de inte har kännedom om bortförda personer under 2019.

I hur många fall, som ni känner till, har en bortförd person återvänt till kommunen eller Sverige?

	Antal fall	Inget fall	Antal svar
Storstäder och storstadsnära kommuner	31	24	28
Större städer och kommuner nära större stad	36	50	67
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	34	70	85
TOTALT	101	144	180

Rutiner och samverkan

På frågan om de har rutiner i sin verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna svarade 21 procent av kommunerna (som svarade på frågan) ja, 71 procent nej och 8 procent vet inte. Större städer och kommuner nära större stad svarade i högre grad ja och storstäder och storstadsnära kommuner svarade i större utsträckning nej, i jämförelse med andelen jakande och nekande svar inom de andra kommungrupperna.

Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna? (N=189)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	6	23	0
Större städer och kommuner nära större stad	17	48	3
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	16	63	13
TOTALT	39	134	16

En del kommuner nämner att de inte har särskilda rutiner för dessa ärenden, utan att de hanteras på samma sätt som andra individer som kan vara i behov av skydd. 63 procent av kommunerna som svarade på frågan uppger att deras hantering av ärenden rörande bortförda personer skulle kunna förbättras. Även här är det större städer och kommuner nära större stad som svarar ja i störst utsträckning, alltså den grupp där störst andel uppger att de har rutiner för att hantera dessa ärenden.

Skulle något kunna förbättras i er hantering av sådana ärenden? (N=189)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	13	1	15
Större städer och kommuner nära större stad	50	4	14
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	56	6	30
TOTALT	119	11	59

De flesta kommuner angav rutiner och riktlinjer, ökad kunskap och tätare samverkan med andra aktörer som sådant som kan förbättras. Störst andel kommuner som inte vet om hanteringen kan förbättras hittar vi i gruppen storstäder och storstadsnära kommuner. En tolkning som ligger nära till hands är att detta hänger samman med huruvida en kommun har rutiner och således i någon mån har gjort en genomlysning av sin hantering av denna typ av ärenden.

191 kommuner har svarat på frågan om de inom socialtjänstens verksamhet har rutiner för att samverka med skola för att förebygga bortföranden. Av dessa svarade 29 procent ja och 64 procent nej, och 57 procent ser att samverkan med skola skulle kunna förbättras. Detta exempelvis genom gemensam kompetensutveckling och gemensamma riktlinjer.

Har ni rutiner i er verksamhet för att samverka med skola för att förebygga bortföranden? (N=191)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	8	22	0
Större städer och kommuner nära större stad	21	43	4
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	27	57	9
TOTALT	56	122	13

Skulle något kunna förbättras när det gäller er samverkan med skola? (N=191)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	15	4	11
Större städer och kommuner nära större stad	43	8	17
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	50	12	31
TOTALT	108	24	59

Att samverka mellan skola och socialtjänst behöver förbättras är något som Länsstyrelsen Östergötland har uppmärksammat även utifrån samtal till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma:

I samtalen framträder inte sällan ett bristande förtroende mellan skola och socialtjänst. I en del fall beror det på att den som ringer har tidigare erfarenheter från att göra orosanmälan, där socialtjänsten inte har hanterat ärendet bra utan till exempel direkt tagit kontakt med föräldrarna. I andra fall kan det bero på att skolpersonalen inte har tillräcklig information och kunskap om hur socialtjänsten arbetar, samt vilken återkoppling som skolan kan förvänta sig av socialtjänsten och vad de inte kan berätta när det gäller ett specifikt ärende. Vissa uppger att de har gjort flera orosanmälningar tidigare, men att inget verkar hända.³

³ Länsstyrelsen Östergötland, Årsrapport 2018. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018, Rapport 2019:5, sid. 24

Enkät till utbildningsförvaltning

Svarsfrekvensen för den enkät som skickades till chef för skol-/utbildningsförvaltning i samtliga kommuner såg ut som följer.

Län	Antal svar	Antal kommuner i länet	Andel svar
Blekinge	2	5	40 %
Dalarna	9	15	60 %
Gotland	1	1	100 %
Gävleborg	7	10	70 %
Halland	2	6	33 %
Jämtland	7	8	88 %
Jönköping	9	13	69 %
Kalmar	7	12	58 %
Kronoberg	7	8	88 %
Norrbottn	8	14	57 %
Skåne	19	33	58%
Stockholm	11	26	42 %
Södermanland	6	9	67 %
Uppsala	7	8	88 %
Värmland	12	16	75 %
Västerbotten	12	15	80 %
Västernorrland	4	7	57 %
Västmanland	7	10	70 %
Västra Götaland	35	49	71 %
Örebro	9	12	75%
Östergötland	11	13	85 %

Den genomsnittliga svarsandelen för samtliga kommuner som har besvarat enkäten var 66 procent. Av de kommungruppsindelade resultaten framgår vissa skillnader i svarsandel mellan olika typer av kommuner:

	Antal svar	Antal kommuner i gruppen	Andel svar
Storstäder och storstadnära kommuner	26	46	57 %
Större städer och kommuner nära större stad	75	108	69 %
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	91	136	67 %
TOTALT RIKET	192	290	66 %

Till skillnad från när det gäller socialtjänstenkäten kan vi här notera en avvikelse från den genomsnittliga svarsfrekvensen, i form av en lägre andel svar från storstäder och storstadnära kommuner.

Kännedom

Av de 192 kommuner som har besvarat enkäten som avser skolans verksamhet, har 191 svarat på frågan om de har kännedom om bortförda personer i hederskontext under 2019. 18 procent har svarat ja och 82 procent nej.

Har ni inom er verksamhet kännedom om bortförda personer under 2019?

	Ja	Nej	Antal svar	Andel ja
Storstäder och storstadsnära kommuner	5	20	25	20 %
Större städer och kommuner nära större stad	17	58	75	23 %
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	13	78	91	14 %
TOTALT	35	156	191	18 %

Rutiner och samverkan

51 procent av kommunerna (som svarade på frågan) uppgav att de har rutiner i sin verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna. 38 procent har svarat nej och 12 procent vet inte. En jämförelse mellan de olika kommungrupperna visar att storstäder och storstadsnära kommuner i störst utsträckning uppgav att de har rutiner, och större städer och kommuner nära större stad i minst⁴.

Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna? (N=189)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	14	7	4
Större städer och kommuner nära större stad	35	32	8
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	47	32	10
TOTALT	96	71	22

Vissa kommuner framhåller att de har rutiner för orosanmälan och att ärenden rörande bortföranden hanteras inom ramen för dessa rutiner. 53 procent svarade att deras hantering skulle kunna förbättras. Det var större städer och kommuner nära större stad som i störst omfattning svarade ja på den frågan⁵.

Skulle något kunna förbättras i er hantering av sådana ärenden? (N=189)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	10	1	14
Större städer och kommuner nära större stad	44	5	26
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	46	6	37
TOTALT	100	12	77

Exempel på vad som enligt kommunerna kan förbättras är förankring och uppföljning av rutiner, samverkan med framför allt socialtjänst samt att upptäcka och agera i ett tidigt skede.

På frågan om de har rutiner inom skolans verksamhet för att samverka med socialtjänst för att förebygga bortföranden, svarade 41 procent av kommunerna (som

4 D.v.s. utifrån antalet svar i den aktuella kommungruppen.

5 D.v.s. andelen jakande svar i denna kommungrupp var högre än i de andra kommungrupperna.

svarade på frågan) att de har sådana rutiner. 45 procent svarade nej och 14 procent vet inte. Här sticker i viss mån mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner ut, i det att de har en betydligt högre andel som svarar att de har sådana rutiner.

Har ni rutiner i er verksamhet för att samverka med socialtjänst för att förebygga bortföranden? (N=191)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	9	14	3
Större städer och kommuner nära större stad	25	38	12
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	44	35	11
TOTALT	78	87	26

Som framgår nedan anser 52 procent att samverkan med socialtjänst skulle kunna förbättras, och det är i störst utsträckning storstäder och storstadsnära kommuner som instämmer med detta⁶. Ingen kommun i denna grupp svarade nej på frågan.

Skulle något kunna förbättras när det gäller er samverkan med socialtjänst? (N=189)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	16	0	10
Större städer och kommuner nära större stad	39	9	25
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	44	14	32
TOTALT	99	23	67

Gemensamma rutiner, återkoppling samt tydligare roller och ansvarsfördelning är sådant som enligt kommunerna kan förbättras.

⁶ D.v.s. andelen i denna kommungrupp som har svarat ja på frågan är högre än i de andra kommungrupperna

Barn som uppges vara gifta

Redan under 2015 uppmärksammade det nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland ensamkommande flickor i barnäktenskap och att det fanns brister i myndigheternas insatser till denna grupp. Kontakter togs med Socialdepartementet samt Migrationsverket och flera andra myndigheter för att diskutera en utveckling av arbetet på området.

Under 2016 genomförde Migrationsverket en utredning av sin handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige. 132 gifta barn identifierades, varav 97 procent flickor.⁷ Även Socialstyrelsen genomförde i anslutning till detta en fördjupad analys av socialtjänstens handläggning i ärenden som rör barn som uppges vara gifta, och 2019 publicerades en vägledning för kommunernas.

För att följa upp ovanstående insatser valde Länsstyrelsen Östergötland att i den aktuella enkätundersökningen även inkludera ett antal frågor rörande denna grupp. Med barn som uppges vara gifta avses i enkäterna barn som man vet lever, eller misstänker lever, i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden (det vill säga formella eller informella äktenskap).

Enkät till socialtjänstförvaltning

I samma enkät till chef för socialtjänst som redovisades i föregående avsnitt, ställdes således även frågor kring kännedom om barn som uppges vara gifta samt kommunernas arbete på området.

Kännedom och antal

Av de svarande kommunerna uppgav 14 procent att de har kännedom om barn som uppges vara gifta, medan 80 procent svarade nej och 6 procent vet inte. Större städer och kommuner nära större stad är de som har högst andel jakande svar. När det gäller svarsalternativet *vet inte* kan det vara värt att notera att ingen kommun tillhörande gruppen *storstäder och storstadsnära kommuner* har valt detta alternativ.

Har ni inom er verksamhet kännedom om barn som uppges vara gifta (d.v.s. formella eller informella äktenskap)? (N=192)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	4	26	0
Större städer och kommuner nära större stad	13	51	5
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	10	76	7
TOTALT	27	153	12

⁷ Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggningen av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*, Rapport 2016-03-29, sid. 2

⁸ Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Vägledning för socialtjänsten*, 2019-2-3

De 27 kommuner som svarade ja på föregående fråga har även svarat på hur många barn det rör sig om:

Hur många barn som uppges vara gifta har ni kännedom om?

	Antal
Storstäder och storstadsnära kommuner	5
Större städer och kommuner nära större stad	17
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	14
TOTALT	36

En av kommunerna gör följande reflektion:

Efter att det uppmärksammats i media har informationen om giftermål under 18 år helt tystnat. Klienter är rädda för att berätta eller så har man slutat gifta bort barn under 18 år vilket undertecknad ställer sig frågande till om det stämmer.

När Socialstyrelsen 2017, i samband med sin fördjupade analys på området, intervjuade 74 kommuner uppgav en dryg tredjedel att de hade erfarenhet av att ta emot ensamkommande flickor som kom till Sverige och var gifta. Det sammanlagda antalet uppgick till 41 flickor.⁹

Rutiner

23 procent av de kommuner som har svarat på enkäten uppgav att de har rutiner för socialtjänsten när det gäller barn som uppges vara gifta. 69 procent har det inte och 8 procent vet inte om de har rutiner. Storstäder och storstadsnära kommuner är överrepresenterade bland de kommuner som svarade att de inte har rutiner på området.¹⁰ Några få kommuner hänvisar till att de använder sig av Socialstyrelsens vägledningar och handböcker på området.

Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden? (N=192)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	5	25	0
Större städer och kommuner nära större stad	18	45	6
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	21	62	10
TOTALT	44	132	16

De 44 kommuner som uppgav att de har sådana rutiner fick också svara på en följdfråga:

⁹ Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta*, 2017-11-17, sid. 15

¹⁰ D.v.s. andelen i denna kommungrupp som har svarat nej på frågan är betydligt högre än i de andra kommungrupperna.

Är dessa rutiner uppdaterade efter lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap 1 januari 2019? (N=44)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	4	1	0
Större städer och kommuner nära större stad	4	6	8
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	5	10	6
TOTALT	13	17	14

30 procent svarade att rutinerna är uppdaterade efter lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap¹¹. Få storstäder och storstadsnära kommuner uppgav således att de har rutiner, men i de fall de har det är rutinerna i högre utsträckning än i andra kommungrupper uppdaterade.

Enkät till utbildningsförvaltning

Även i enkäten till chef för skol-/utbildningsförvaltning ställdes frågor kring kännedom om och hantering av ärenden rörande barn som uppges vara gifta.

Kännedom

Av de 192 kommuner som svarade på enkäten uppgav sju procent att de inom skolans verksamhet har kännedom om barn som uppges vara gifta. Storstäder och storstadsnära kommuner utmärker sig på så sätt att de i betydligt högre utsträckning än andra typer av kommuner har svarat *vet inte* på frågan.

Har ni inom er verksamhet kännedom om barn som uppges vara gifta (d.v.s. formella eller informella äktenskap)? (N=192)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	2	17	7
Större städer och kommuner nära större stad	5	61	9
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	6	77	8
TOTALT	13	155	24

Rutiner

30 procent av kommunerna svarade att de har rutiner, 57 procent svarade nej och 13 procent vet inte. Även här är storstäder och storstadsnära kommuner överrepresenterade bland de som valt svarsalternativet *vet inte*¹².

¹¹ Riksdagsbeslut 2018-11-21, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/forbud-mot-erkannande-av-utlandska-barnaktenskap_H601CU4

¹² D.v.s. andelen i denna kommungrupp som har svarat vet inte på frågan är betydligt högre än i de andra kommungrupperna

Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden?
(N=192)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	7	11	8
Större städer och kommuner nära större stad	21	44	10
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	29	55	7
TOTALT	57	110	25

Av de 57 kommuner som svarade att de har sådana rutiner, hade en tredjedel uppdaterat dessa efter att lagändringen kring utländska barnäktenskap trädde i kraft. Större städer och kommuner nära större stad är de som i minst utsträckning¹³ har uppdaterade rutiner enligt nedan.

Är dessa rutiner uppdaterade efter lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap 1 januari 2019? (N=57)

	Ja	Nej	Vet inte
Storstäder och storstadsnära kommuner	3	2	2
Större städer och kommuner nära större stad	3	12	6
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	13	8	8
TOTALT	19	22	16

¹³ D.v.s. de har mindre andel jakande svar och högre andel nekande svar än de andra kommungrupperna.

Slutsatser och utvecklingsområden

Länsstyrelsen Östergötland ser det som oroväckande att så stor andel av kommunerna, avseende såväl skola som socialtjänst, uppger att de inte har kännedom om bortförda personer eller om barn som uppges vara gifta. Det förefaller osannolikt att det i samtliga dessa kommuner inte skulle förekomma att barn och vuxna förs bort eller kvarhålls mot sin vilja utomlands, eller att barn befinner sig i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållanden. En troligare slutsats är att detta är grupper som inte uppmärksammas tillräckligt och därför riskerar att bli utan stöd och skydd från samhällets instanser.

Resultaten från undersökningen kan inte generaliseras till att gälla för alla kommuner. Dock, om 43 kommuner uppger att de har kännedom om 199 bortförda personer i en hederskontext under 2019, är det rimligt att anta att antalet bortförda personer i riket som helhet är väsentligt högre. Detsamma gäller för barn som uppges vara gifta, där 27 kommuner har sagt sig ha kännedom om totalt 36 barn som befinner sig i den situationen. Noterbart är också att oavsett om det gäller *storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad* eller *mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner*¹⁴, har drygt 30 procent inte besvarat enkäten. Allt detta talar för att det finns ett betydande antal bortförda personer och barn som uppges vara gifta som varken omfattas av enkätresultaten eller har uppmärksamats av ansvariga förvaltningar inom kommunerna.

Såväl när det gäller bortförda personer som barn som uppges vara gifta förefaller kommunerna ha rutiner för skolans verksamhet i större utsträckning än för socialtjänsten. När det gäller barn som uppges vara gifta rör det sig dock för båda verksamheterna om mindre än en tredjedel av de svarande kommunerna som har rutiner för sin hantering.

Vidare, att så många kommuner har svarat att de inte har eller inte vet om de har rutiner när det gäller hantering av ärenden rörande bortförda personer, samt att man i en betydande del av de fall som redovisas har haft kännedom om personen sedan tidigare, pekar på att kommunernas rutiner, samverkan och insatser även när det gäller bortförda personer i en hederskontext är långt ifrån tillräckliga. Då hjälper det inte att vissa kommuner menar att hantering av dylika ärenden hanteras inom ramen för befintliga rutiner kring till exempel barn som riskerar att fara illa.

Bekymmersamma siffror är även de som visar på brister i samverkan mellan socialtjänst och skola, som indikerar att alla kommuner inte lever upp till det som föreskrivs kring samverkan i exempelvis Socialtjänstlagen. Vidare menar Länsstyrelsen Östergötland att det är problematiskt att en så liten andel bortföranden har lett till att socialtjänsten gör en polisanmälan. Erfarenheter från den nationella stödtelefonen, kring bortföranden och annan utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, visar att det ofta rör sig om barn som är mycket utsatta och där det i många fall finns goda skäl att anta att brott kan ha skett som faller under de sekretessbrytande bestämmelserna i Offentlighets- och sekretesslagen.

¹⁴ Enligt SKR:s gällande kommungruppsindelning (2017):
<https://skr.se/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html>

Utifrån kartläggningens resultat tycks inte minst storstäder och storstadsnära kommuner ha ett arbete att göra när det gäller att uppmärksamma bortförda personer samt att utveckla rutiner på området, i varje fall vad gäller socialtjänstens verksamhet. Länsstyrelsen Östergötland konstaterar också att det i en majoritet av de uppmärksammade ärendena rör sig om barn, som således omfattas av skolplikt och där samhället har ett omfattande lagstadgat ansvar när det gäller att skydda och se till att den ungas hälsa och utveckling inte skadas.

Skolplikten och undantag från densamma är en högst relevant faktor i kommunernas hantering av bortförda barn. Ett uppmärksammat fall rörande barn som hållits borta från skolan av sina föräldrar, uppdagades i Ystad under 2019.¹⁵ Kommunen valde att anlita en extern utredare för att granska kommunens hantering av det aktuella ärendet. I utredarens rapport uppmärksammas att skolplikten inte gäller om hemkommunen bedömer att barnet vistas varaktigt utomlands eller om barnet registreras som utvandrat hos Skatteverket. Utredaren betonar att beslut om undantag från skolplikten eller att skolplikten ska upphöra är mycket ingripande för barnet och att ”om skolplikten är ifrågasatt, för att barnet till exempel vistas utomlands i stor utsträckning, ska kommunen vara en garant för att det görs en noggrann och kvalificerad bedömning av om ett barn har skolplikt eller inte”¹⁶.

I rapporten konstateras vidare att:

*Skolverket är ansvarig myndighet när det gäller frågor kring rätten och skyldigheten till utbildning. Den information som finns att hämta från Skolverket för kommunernas räkning är allt för knapphändig för att utgöra ett effektivt stöd. Som jag tidigare nämnt är bedömningarna komplexa, regelverket inte helt enkelt och i många kommuner är det både en relativt ny fråga och en fråga som inte är så vanligt förekommande. Min bedömning är att ytterligare stöd från Skolverket skulle vara till stor nytta för kommunerna.*¹⁷

Även Länsstyrelsen Östergötland har i samtal till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma återkommande noterat osäkerhet kring hur kommuner ska hantera situationer där barn saknas från skolan och föräldrarna exempelvis uppger att barnen fortsatt eller under en period ska vistas utomlands och få sin utbildning där.

Rutiner är viktiga för att befintliga regelverk ska tillämpas. I rapporten om de så kallade Ystadsbarnen konstateras att flera anställda inom kommunen inte fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt Socialtjänstlagen 14 kap. 1 § och att det är en mycket allvarlig brist. Vidare att man många gånger verkar ”ha kunskap om regelverket med det brister i medvetenheten om hur bestämmelserna ska tillämpas i den praktiska verksamheten”¹⁸.

Förekomsten av bortförda barn och unga samt samhällets insatser i dylika fall är exempel på frågor som inte varit föremål för någon nationell kartläggning, från myndighetshåll. Länsstyrelsen Östergötland tog därför initiativ till att undersöka just detta. Syftet var att få en bild av kännedomen om bortförda personer i landets kommuner, samt befintliga rutiner och samverkan. Något som inte bara är viktigt för

¹⁵ Se t.ex. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/barnen-i-holls-isolerade-i-manga-ar-sa-avslojades-foraldrarna-i-vanlig-skattekontroll>

¹⁶ Begler, Ann-Marie, *Till skydd för barnen – Om skolplikt och anmälningsskyldighet i Ystads kommun*, Extern utredning för Ystads kommun, oktober 2019, sid. 7

¹⁷ Begler, Ann-Marie, *Till skydd för barnen – Om skolplikt och anmälningsskyldighet i Ystads kommun*, Extern utredning för Ystads kommun, oktober 2019, sid. 37

¹⁸ Begler, Ann-Marie, *Till skydd för barnen – Om skolplikt och anmälningsskyldighet i Ystads kommun*, Extern utredning för Ystads kommun, oktober 2019, sid. 36

Länsstyrelsen Östergötlands arbete med stöd till kommuner, utan också för andra nationella myndigheters arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Vår förhoppning var också att dra vissa lärdomar utifrån undersökningen kring vad som behövs för att på nationellt plan kunna kartlägga frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck, mer strukturerat och återkommande.

Som nämndes i det inledande avsnittet om kartläggningen har vi mött svårigheter i att samla in uppgifter från kommunal verksamhet kring sådant som antal utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, bortföranden, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. Det tycks finnas oklarheter kring i vilken mån befintliga regler om sekretess kan säkerställa att enkätsvar som riskera att röja känsliga uppgifter eller att enskilda personer identifieras, inte ska behöva lämnas ut till någon annan än den som sammanställer enkätsvaren (i det här fallet SCB).

Ett sätt att underlätta och tydligare reglera insamlandet av dylika uppgifter kan vara att göra det förordningsstyrt. På så sätt säkerställs också återkommande kartläggning samt långsiktig uppföljning av utvecklingen på området.

Det ställer dessutom krav på till exempel socialtjänsten att ha system för registrering och sammanställning av uppgifter avseende enskilda ärenden. Något som också torde förbättra deras förutsättningar att arbeta med systematisk uppföljning av den egna verksamheten. I Socialstyrelsens rapport kring kartläggning av orosanmälningar under 2018 observeras följande:

Kartläggningen pekar på behov av att på nationell nivå arbeta för att stärka förutsättningarna för mer likvärdig registrering och uttag av uppgifter i kommunernas verksamhetssystem. I dagsläget är det svårt och ofta mycket resurskrävande för många kommuner att sammanställa uppgifter om anmälningar och om barnen som berörs. Fördjupade analyser om barnen som berörs, regionala likheter och skillnader samt jämförelser över tid kräver förbättrade möjligheter till enhetlighet i registrering, uttag av uppgifter och sammanställning av dessa. Detta är också en förutsättning för att på sikt kunna följa upp barns rättigheter på området med utgångspunkt i barnkonventionen.¹⁹

Länsstyrelsen Östergötland har vid flera tillfällen uppmärksammat att bristen på återkommande, nationella kartläggningar skapar vissa svårigheter i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. Kartläggningar på såväl nationell som lokal nivå kan utgöra ett viktigt underlag för att identifiera vilka insatser som behöver vidtas för att utveckla stödet till de som är utsatta samt arbeta förebyggande, både för att förhindra att barn och unga förs utomlands och eller gifts bort och genom tidiga förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Ett citat från en av de kommuner som svarat på enkäten avseende skol-/utbildningsförvaltning får illustrera att sådana undersökningar kan bidra till att föra arbetet på området framåt:

Undersökningen har visat på en brist i våra system som vi nu uppmärksammat, tack!

Länsstyrelsen Östergötland arbetar även för att fler frågor som rör hedersrelaterat våld ska inkluderas i relevanta, nationella kartläggningar som olika myndigheter återkommande genomför.

¹⁹ Socialstyrelsen, *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Nationell kartläggning 2018, 2019-12-6502*, sid. 8

Vi avslutar med ett citat avseende en delvis annorlunda situation, men med beröringspunkter med det som har lyfts i denna rapport och med slutsatser som är applicerbara även i detta sammanhang:

I Sverige har vi en rad olika samhällsinstitutioner som på olika sätt ska bidra till att skapa goda uppväxtvillkor för barn och unga, förebygga ohälsa och utsatthet samt gripa in då barn och unga riskerar att fara illa. Trots att det finns en relativt heltäckande struktur till skydd för barn och unga riskerar ändå vissa barn att falla mellan olika samhällsinstitutioner. När det gäller de aktuella barnen i Ystad har systemet i olika delar inte fungerat som avsett. Inte heller samverkan mellan de myndigheter som haft ansvar har fungerat fullt ut, vilket lett till att systemet som helhet inte förmått att skapa förutsättningar för en god uppväxt, fungerande skolgång och det skydd barn har rätt till.²⁰

²⁰ Begler, Ann-Marie, *Till skydd för barnen – Om skolplikt och anmälingsskyldighet i Ystads kommun*, Extern utredning för Ystads kommun, oktober 2019, sid. 5

Referenslista

Begler, Ann-Marie, *Till skydd för barnen – Om skolplikt och anmälningsskyldighet i Ystads kommun*, Extern utredning för Ystads kommun, oktober 2019

Länsstyrelsen Östergötland, *Årsrapport 2018. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*, Rapport 2019:5

Länsstyrelsen Östergötland, *Årsrapport 2019. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019*, Rapport 2020:10

Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggningen av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*, Rapport 2016-03-29

Riksdagsbeslut 2018-11-21 om förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap

Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta*, 2017-11-17

Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Vägledning för socialtjänsten*, 2019-2-3

Socialstyrelsen, *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Nationell kartläggning 2018*, 2019-12-6502

Sveriges kommuner och landsting, *Kommungruppsindelning 2017*

SVT Nyheter, "Barnen hölls isolerade i många år – så avslöjades föräldrarna i vanlig skattekontroll", 2019-11-28

Bilagor

1. Missiv
2. Enkät till chef för socialtjänst
3. Enkät till chef för skola/utbildningsförvaltning
4. Bifogad fördjupad information kring det kommunala aktivitetsansvaret, Utrikesdepartementets funktion som förbindelselänk mellan nödställda i utlandet och lokala myndigheter på hemorten, informella äktenskap samt lagändring kring förbud mot utländska barnäktenskap

Bilaga 1

**Undrar du över något?
Kontakta oss gärna!**

Frågor om att lämna uppgifter

SCB:s uppgiftslämnarservice
010-479 69 30
enkat@scb.se
SCB INS/IHU, 701 89 Örebro
www.scb.se

Öppettider

Måndag-fredag: 8.00 – 16.30

Frågor om undersökningen

Matilda Eriksson
Nationella kompetensteamet mot
hedersrelaterat våld och förtryck
010-223 57 76
matilda.a.eriksson@lansstyrelsen.se
Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
www.hedersfortryck.se

Länsstyrelsen Östergötland har ett nationellt uppdrag från regeringen att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Enskilda yrkesverksamma och nationella myndigheter kan inom ramen för uppdraget få stöd i sitt arbete med dessa frågor via www.hedersfortryck.se eller stödtelefon 010 - 223 57 60.

SCB beskriver Sverige

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.

Kommuners kännedom om bortförda personer

Hej, med det här brevet vänder vi oss till alla kommuner i landet med en undersökning om bortförda personer i en hederskontext och barn som uppges vara gifta.

Enkäten genomförs i syfte att få en bild av kännedomen om bortförda personer i landets kommuner, samt befintliga rutiner och samverkan. I enkäten ställs också frågor om barn som uppges vara gifta och rutiner kring detta, med utgångspunkt i den ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap som trädde i kraft 1 januari 2019.

För att få ett bättre underlag skickas två enkäter till varje kommun, en till förvaltningsområde skola/utbildning och en till förvaltningsområde socialtjänst. Samma personer kan förekomma i båda enkätsvaren och resultaten från skola respektive socialtjänst kommer inte räknas samman utan kompletterar varandra.

Undersökningen genomförs av SCB på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland.

Det är frivilligt att delta i undersökningen, men vi är mycket tacksamma om ni tar er tid att svara på enkäten för att hjälpa arbetet på området framåt.

Lämna uppgifterna så snart som möjligt

Gå in på www.insamling.scb.se för att svara på enkäten. Era inloggningsuppgifter är:

Användarnamn:	
Lösenord:	

Det går bra att logga in flera gånger och spara emellan.

Stort tack för er medverkan!

Med vänlig hälsning

Joakim Stymne
Generaldirektör SCB

Carl Fredrik Graf
Landshövding i Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Vem använder svaren och hur?

När SCB har samlat in svaren sammanställer vi dem till statistik i form av tabeller som överlämnas till Länsstyrelsen Östergötland. Lämnade uppgifter kan komma att sambearbetas med registervariabler för kommuner som region, kommunstorlek och kommungrupp.

SCB kan komma att lämna ut uppgifterna till forskare eller andra som tar fram statistik. Sådan forskning och statistikverksamhet omfattas också av sekretess.

Lämnade uppgifter sparas hos SCB i tre månader efter uppdragets slutförande.

Samråd

Samråd har skett med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) i enlighet med Förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner.

Hur skyddas de lämnade svaren?

Uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). När uppgifterna redovisas till Länsstyrelsen Östergötland kommer inga enskilda personer kunna identifieras.

För frågor om eventuell sekretess hos din kommun kan du vända dig till kommunen.

Hur behandlas personuppgifterna?

SCB är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som SCB utför.

Regler för personuppgiftsbehandling finns i EU:s dataskyddsförordning samt i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken. Därutöver finns även regler i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och de föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen. Mer information om hur SCB behandlar personuppgifter hittar ni på www.scb.se/personuppgifter

Var och en har rätt att gratis få en kopia, i form av ett så kallat registerutdrag av de personuppgifter som behandlas av SCB i egenskap av personuppgiftsansvarig. Mer information hittar ni på www.scb.se/registerutdrag

Om någon skulle anse att SCB har behandlat personuppgifter på ett sätt som bryter mot EU:s dataskyddsförordning, har man under vissa förutsättningar rätt att få uppgifterna raderade.

Har ni frågor om personuppgifter?

Kontakta SCB:s dataskyddsombud:

010-479 40 00, dataskyddsombud@scb.se,

70189 Örebro

Var publiceras resultaten?

Resultat från kartläggningen kommer att presenteras bland annat i Nationella kompetensteamets årsrapport för 2019 samt användas för utveckling av myndigheters insatser på området.

Våra rapporter och material finner ni här:

<http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/publikationer/>

Bilaga 2

Enkätundersökning om bortförda barn och vuxna under 2019 i en hederskontext

Med bortförda personer avses i enkäten såväl *bortförda* som *misstänkt bortförda personer*. Detta eftersom det kan röra sig om personer som saknas t.ex. från skola eller placering, och där det finns oro för att frånvaron inte är frivillig. Det har dock kanske inte i alla fall varit möjligt att få kontakt med personen ifråga för att bekräfta var den befinner sig. Den bortförda personen kan riskera att utsättas för tvångsåktenskap eller könsstympning, för hot, tvång eller våld från familjens sida, eller att tvingas bli kvar i utlandet mot sin vilja. Det kan också handla om barn eller unga vuxna som lämnas hos släktingar eller på anstaltsliknande institutioner. På så sätt hindras de från att leva ett fritt och självständigt liv i Sverige.

Fördjupande information om det kommunala aktivitetsansvaret, Utrikesdepartementets funktion som förbindelselänk mellan nödställda i utlandet och lokala myndigheter på hemorten, informella äktenskap samt lagändring kring förbud mot utländska barnåktenskap hittar du [här](#).

Besvara frågorna utifrån situationen inom den egna förvaltningen för tidsperioden januari t.o.m. december 2019.

1. a) Har ni inom er verksamhet kännedom om bortförda personer under 2019?

Ja

Nej [Hoppinstruktion: gå till fråga 4]

b) Hur många fall avsåg

Barn (under 18 år): ____ antal

Vuxna under 20 år (som omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret)²¹: ____ antal

Vuxna, 20 år och äldre: ____ antal

Ålder okänd: ____ antal

[Hoppinstruktion: om värde >0 på något av svarsalternativen i 1b), gå till fråga 1c]

c) För hur många fall var följande den huvudsakliga orsaken till bortförandet? Ange endast ett alternativ per ärende

Barnåktenskap: ____ antal

Tvångsåktenskap: ____ antal

S.k. uppfostringsresa: ____ antal

Vet inte: ____ antal

2. a) I de fall som avsåg barn: I hur många av fallen fanns det **innan** bortförandet kännedom om personen (ex. genom orosanmälan, kontakt med/insats hos socialtjänsten)?

____ antal

Inga fall avsåg barn

Vet inte

²¹ Infotext: En utförligare beskrivning av det kommunala aktivitetsansvaret finns i [bifogat informationsblad](#)

b) I de fall som avsåg vuxna: I hur många av fallen fanns det **innan** bortförandet kännedom om personen (ex. genom orosanmälan, kontakt med/insats hos socialtjänsten)?

_____ antal

Inga fall avsåg vuxna

Vet inte

3. I hur många fall har bortförandet **lett till** att socialtjänsten...

... tagit kontakt med eller försökt få kontakt med anhörig till den bortförda personen? _____ antal

... gjort en polisanmälan? _____ antal

... tagit kontakt med Utrikesdepartementet²²? _____ antal

... tagit kontakt med annan myndighet/verksamhet? _____ antal. I så fall vilken myndighet/verksamhet: _____

4. I hur många fall, som ni känner till, har en bortförd person återvänt till kommunen eller Sverige? *Personen kan ha förts bort under 2019 eller tidigare.*

_____ antal

5. a) Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna?

Ja

Nej

Vet inte

b) Skulle något kunna förbättras i er hantering av sådana ärenden?

Ja

Nej

Vet inte

Om ja, vad skulle kunna förbättras? _____

6. a) Har ni rutiner i er verksamhet för att samverka med skola för att förebygga bortföranden?

Ja

²² Infotext: En utförligare beskrivning av Utrikesdepartementets funktion och kontaktuppgifter finns i [bifogat informationsblad](#)

- Nej
- Vet inte

b) Skulle något kunna förbättras när det gäller er samverkan med skola?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Om ja, vad skulle kunna förbättras? _____

Följande avsnitt innehåller frågor om barn som lever, eller misstänks leva, i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden. Frågorna avser tidsperioden januari t.o.m. december 2019.

7. Har ni inom er verksamhet kännedom om barn som uppges vara gifta (d.v.s. formella eller informella äktenskap)²³?

- Ja
- Nej [Hoppinstruktion: gå till fråga 9]
- Vet inte [Hoppinstruktion: gå till fråga 9]

8. Hur många barn som uppges vara gifta har ni kännedom om?

_____ antal

9. Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden?

- Ja
- Nej [Hoppinstruktion: tack för din medverkan, enkäten avslutas]
- Vet inte [Hoppinstruktion: tack för din medverkan, enkäten avslutas]

10. Är dessa rutiner uppdaterade efter lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap 1 januari 2019²⁴?

- Ja
- Nej
- Vet inte

²³ Infotext: En utförligare beskrivning av informella äktenskap finns i [bifogat informationsblad](#)

²⁴ Infotext: En utförligare beskrivning av informella äktenskap finns i [bifogat informationsblad](#)

Bilaga 3

Enkätundersökning om bortförda barn och vuxna under 2019 i en hederskontext

Med bortförda personer avses i enkäten såväl *bortförda* som *misstänkt bortförda personer*. Detta eftersom det kan röra sig om personer som saknas t.ex. från skola eller placering, och där det finns oro för att frånvaron inte är frivillig. Det har dock kanske inte i alla fall varit möjligt att få kontakt med personen ifråga för att bekräfta var den befinner sig. Den bortförda personen kan riskera att utsättas för tvångsäktenskap eller könsstympning, för hot, tvång eller våld från familjens sida, eller att tvingas bli kvar i utlandet mot sin vilja. Det kan också handla om barn eller unga vuxna som lämnas hos släktingar eller på anstaltsliknande institutioner. På så sätt hindras de från att leva ett fritt och självständigt liv i Sverige.

Fördjupande information om det kommunala aktivitetsansvaret, Utrikesdepartementets funktion som förbindelselänk mellan nödställda i utlandet och lokala myndigheter på hemorten, informella äktenskap samt lagändring kring förbud mot utländska barnäktenskap hittar du [här](#).

Besvara frågorna utifrån situationen inom den egna förvaltningen för tidsperioden januari t.o.m. december 2019.

1. Har ni inom er verksamhet kännedom om bortförda personer under 2019?

Ja

Nej

2. a) Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna?

Ja

Nej

Vet inte

b) Skulle något kunna förbättras i er hantering av sådana ärenden?

Ja

Nej

Vet inte

Om ja, vad skulle kunna förbättras? _____

3. a) Har ni rutiner i er verksamhet för att samverka med socialtjänst för att förebygga bortföranden?

- Ja
- Nej
- Vet inte

b) Skulle något kunna förbättras när det gäller er samverkan med socialtjänst?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Om ja, vad skulle kunna förbättras? _____

Följande avsnitt innehåller frågor om barn som lever, eller misstänks leva, i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden. Frågorna avser tidsperioden januari t.o.m. december 2019.

4. Har ni inom er verksamhet kännedom om barn som uppges vara gifta (d.v.s. formella eller informella äktenskap²⁵)?

- Ja
- Nej
- Vet inte

5. Har ni rutiner i er verksamhet för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden?

- ja
- nej *[Hoppinstruktion: tack för din medverkan, enkäten avslutas]*
- vet inte *[Hoppinstruktion: tack för din medverkan, enkäten avslutas]*

6. Är dessa rutiner uppdaterade efter lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap²⁶ 1 januari 2019?

- ja
- nej
- vet inte

²⁵ Infotext: En utförligare beskrivning av informella äktenskap finns i [bifogat informationsblad](#)

²⁶ Infotext: En utförligare beskrivning av informella äktenskap finns i [bifogat informationsblad](#)

Bilaga 4

Fördjupande information – enkät bortförda personer

Det kommunala aktivitetsansvaret

Enligt skollagen är varje kommun skyldig att hålla sig informerad om hur deras ungdomar är sysselsatta. Det gäller unga upp till 20 år och som inte går i, eller har gått ut, gymnasieskolan. Regleringen kallas för kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar och syftet är att förebygga att unga människor hamnar utanför både arbete och studier.

Här kan du läsa mer om kommunernas aktivitetsansvar:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/forbereda-elever-for-studier-och-arbetsliv/kommunernas-aktivitetsansvar--for-ungdomar>

<https://skl.se/naringslivarbetedigitalisering/arbetsmarknadsysselsattning/ungassys-selsattning/kommunaltaktivitetsansvar.4514.html>

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2015/kommunernas-aktivitetsansvar/kommunernas-aktivitetsansvar-rapport.pdf>

Utrikesdepartementet

Utrikesdepartementet (UD) fungerar som en förbindelselänk mellan den nödställda i utlandet och lokala myndigheter på hemorten. UD kartlägger i kontakt med myndigheterna de verktyg och möjligheter som kan finnas för att hjälpa personen hem till Sverige. På plats, i vistelselandet, undersöker ambassaden förutsättningar, regelverk och aktörer, allt utifrån den personliga situationen och den konkreta platsen.

Kontaktuppgifter till UD:

Sektionen för familjekonfliktfrågor 08-405 55 88

UD-jouren 08-405 50 05

Informella äktenskap

Med ett informellt äktenskap avses ett rättsligt sett icke-formaliserat förhållande mellan parterna som de själva eller deras omgivning likställer, helt eller delvis, med ett formaliserat och juridiskt giltigt äktenskap. Det kan handla om en förbindelse som ingås genom en religiös eller traditionell ceremoni som inte uppfyller lagens krav. I många fall uppfattar parterna och deras omgivning ett informellt äktenskap som ingåtts enligt en viss tradition eller religion som lika bindande eller förpliktande som ett juridiskt giltigt äktenskap.

Svensk lagstiftning om äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa (Brottsbalk (1962:700) 4 c § och 4 d §) omfattar såväl äktenskap som äktenskapsliknande förbindelse. Med det senare avses förbindelser som ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

Riskerna med barnäktenskap är många och väl kända. Barn som ingår äktenskap (formellt eller informellt) fräntas inte bara sin barndom, utan förnekas i många fall även utbildning och utsätts på grund av sin livssituation för stora risker avseende hälsa och våld i hemmet. Förväntningar på att äktenskapet ska leda till sexuellt samliv och barn innebär i sådana äktenskap en stor risk för sexuella övergrepp och risk för tidiga graviditeter.

[Här kan du läsa mer om barnäktenskap och barn som uppges vara gifta:](#)

www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/aktenskapstvang-och-barnaktenskap/barnaktenskap-och-ensamkommande-gifta-flickor/

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/gifta-barn/>

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/12/sou-201796/>

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/08/sou-201869/>

Lagändringen kring förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap 1 januari 2019

En ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap trädde i kraft 1 januari 2019. Den skärpta lagstiftningen innebär ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap. Förbudet gäller oavsett vilken anknytning till Sverige som personerna hade när äktenskapet ingicks eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet. Om minst en av personerna fortfarande är ett barn vid prövningen ska det aldrig gå att göra undantag från förbudet. (Riksdagsbeslut 2018-11-21)

[Här kan du läsa mer om lagstiftningen kring barnäktenskap:](#)

www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/aktenskapstvang-och-barnaktenskap/vad-sager-lagen/

<https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2014/05/faktablad-ju-14.02/>

Länsstyrelsen skapar samhällsnytta genom rådgivning, samordning, tillstånd, tillsyn, prövning, stöd och bidrag. Vi skyddar miljön, ser till att viktiga natur- och kulturvärden bevaras och skapar förutsättningar för att utveckla landsbygden och näringslivet i länet. Vi har även samhällsviktiga uppdrag inom bland annat krisberedskap, sociala frågor, djurskydd och samhällsplanering. På så sätt bidrar vi till Länsstyrelsens vision om ett livskraftigt Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND